

XXII.

BARTHA MIKLÓS BESZÉDE

1891. márczius 15-én.

Tisztelt közönség! A márczius 15-iki ünnepélyt rendező bizottság azzal a felszólítással tisztelt meg, hogy e nagy nap emlékére tartsak emlékbeszédet. E megbízatást kötelességszerűleg elfogadtam, s most ime itt vagyok, hogy ne tegyek annak eleget. Mert én emlékbeszédet, úgy miként e műfajt az iskola körvonalozni szokta, tartani nem fogok. E helyett elmondok egynehány szerény megjegyzést történelmünk e fényes napjának meleg világosságánál.

A Jézus Krisztus forradalma után, az emberiség megváltásának legizmosabb mozgalma a francia forradalom. A Luther forradalmának inkább bölcészeti, a Cromvell forradalmának inkább politikai értéke van. De a francia forradalom felölelte a politikai és filozófiai kérdések mellett a társadalom problémáit is. A három nagy jelszóból az angol mozgalom a szabadságot, a germán mozgalom a testvériséget érvényesítette;

a francia mozgalom a szabadság és testvériség mellé zászlójára irta az egyenlőséget is.

De az emberiség megváltása még sem valósult meg. A császárság eszméje kioltotta a francia forradalom fáklyáját. Bonaparte Napoleon inkább szerette a fegyelmet, mint a szabadságot, inkább szerette a trónt, mint a hazát, inkább szerette önmagát, mint az emberiséget. A fáklya kialvása után elkövetkezett a bécsi kongresszusok és szentszövetségek sötétsége. A Metternichek gomba módra szaporodtak a kontinens minden államában, s husz év múlva a Danton halála után az európai népek azt a benyomást teszik, mintha mindannyian agylágyulásban szenvednének.

Már már azt hiszik, hogy a forradalom szörnyű viharja, minden siker és minden eredmény nélkül tombolt végig Európa völgyein és hegyein.

De ez csak látszat. Sokszor a nyugalom nem alvás, hanem elmélkedés; gyakran a pihenés nem télenység, hanem erőgyűjtés. Az eszmék fejlődésének is korszakai vannak, miként a növénymagvak fejlődésének. A vetés ideje zajjal, mozgással, világossággal jár; de a csirázáshoz nyugalomra, csendre, homályra van szükség. Századunk elejétől közepéig a népek az eszme-csirázás csendes és homályos idejét élték. A forradalom vetése nem pusztult el, csak föld alá került. A dynasztiák felül került önkénye hólepellet borította be. És e hómezőkön akadálytalanul kalandozott az önző kormányok fagyos zord tele.

De az eszme élt. Az erők körforgási törvénye az

erkölcsi világban is érvényesül az eszmék halhatatlanságának alakjában. Egyetlen igazságot sem ismerünk, a mely meghalt volna. A francia forradalom igazságai visszahuzódtak a bölcsészek lelkébe, a népek szívébe és éltek, működtek, hatottak tovább. Az a nyugot felület, mely az európai szárazföldön 25 évig mutatkozott, a figyelmes szemlélő előtt át, meg át volt szöve a vulkanikus elemek összes színeivel. Bármelyik ország történelmébe pillantunk, mindenütt — más-más tünetek és más-más jelszavak mellett — a forradalom eszmekörének egy és ugyanazon hatását látjuk; mert mindenütt látjuk a gyámkodó kormányt, mely féltékenyen őrzi azt a vélt kiváltságot, hogy a bekötött szemű népet vezesse; és mindenütt látjuk a népet, melynek a szemén levő kötelék alkalmatlan s mely minden találmányával, minden vállalatával, minden kezdeményével azt törekszik igazolni, hogy tud járni a maga lábán, tud gondolkozni a maga fejével és tud cselekedni a maga karjaival.

Talán egy ország sem volt annyira elzárva a forradalmi eszmék határától, mint épen Magyarország. A gondos és előrelátó osztrák ugy rendezte be a háztartásunkat, hogy minden gondolat, minden eszme, minden igazság, mielőtt hozzánk jutott volna, előbb megsűrődött a bécsi irodalom retortáin. Ám ezzel csak a fény beözönlését akadályozhatták meg; mert a fény terjedése válaszfalak által meggátolható; de az új korszak eszméinek vonzását meg nem gátolhatták tovább terjedésében, mert a vonzásnak az egész mindenséget

átható, összetartó és mozgató őseréjéhez képest pozdorja szilánkká válik a leghatalmasab kormány akarata is. E vonzási erő hatása alatt szólalt meg a dal a magyar költők ajakán; ennek hatása alatt vették a vármegyék hazánk ujjaszületésének dicső munkáját politikailag edzett kezükbe; ennek hatása alatt kezdtek a társadalmi osztályfalak az ujonnan alkotott egyesületek sorompói előtt düledezni; ennek hatása alatt nőtte ki magát a vegyes házasságok kérdése a vallásszabadság kérdésévé; ennek hatása alatt foglalkozott hazánk nemessége páratlan önzetlenséggel az úrbér, az ősiség megszüntetésével; végre ennek hatása alatt száguldott végig hazánkon az alkotmányos szabadságnak emez örök érvényű törvénye: »semmit rólunk, nélkülünk!«

E korszak a francia forradalom által elhintett magvak csirázása korszaka volt. De eljött 1848 márcziusa. A déli szél meglebbent, a tavaszi nap kisütött, a talaj átmelegedett s a szivek kamáráiban forrásba jött a vér.

Egy delejes jégáramlat fölébresztette az alvókat és talpra állította az álmodozókat. Itáliának, Franciaországnak, Németországnak, Ausztriának és a magyarok hazájának népei egyszerre megjelentek a világtörténelem sodrában, hogy ott leszámoljanak addigi balsorsukkal. A trónusok bordái mindenütt recsegni kezdettek. Az elhintett mag kibujt a földből. E hajtás Olaszországban önállóságot, Franciaországban köztársaságot, Németországban egységet, Magyarországon nemzeti függetlenséget és egyéni szabadságot jelentett.

Mindaz a mit hazánkban a nemzeti kegyelet márczius 15-éhez fűz, a pozsonyi országgyűlés által már meg volt vitatva, el volt fogadva s a nádor vezetése alatt Bécsben megjelent küldöttség által elé volt terjesztve a Burgnak. De azért mégis méltán ünnepeljük Magyarországnak új korszakának hajnala gyanánt e napot.

Magyarországnak ez volt az első és utolsó forradalmi napja. A mi ezután következett, a védekezés volt megtámadott törvényeink érdekében; védekezés volt egy hűtelenné lett testvérország érdekében; védekezés volt a fellázított honpolgárok ellen; védekezés volt Ausztria bitorlása és Oroszország inváziója ellen. Nem történelembe való napok azok, hanem hősköltevénybe.

Az az idő, melyet nemzetünk, a dal első accordjától: »Kossuth Lajos azt üzenté . . .« a számkivetésig, a kufsteini és josefstadi börtönig, az aradi bitófáig betöltött, a rege világok emberfölötti tényeivel népesítette be a másfél év történetét. De mindez az önvédelemnek volt elszánt és hősieles küzdelme. Márczius 15-ike azonban nem az önvédelem, hanem az öncselekvés jellegét hordozza büszke homlokán.

A passzív nép, cselekvő néppé lett. A bilincsből kardot kovácsolt az idő. A türelem minden szála elszakadt s az alkotás minden eleme mozgásba jött. Nem mástól kérték a szabadságot, hanem megadták önmaguknak.

Ám a rendnek az együttélés lehetőségének, az alkotmányos keretnek korlátait semmiben sem bántot-

ták. A magyar jellem ősvonásai lüktetnek felénk e nap arczulatából. Jogtisztelet uralkodik e mozgalomnak minden alkatrészn.

Éppen ez a magyaros vonás teszi e napot történetileg emlékezetessé.

Nem is lett a rend megzavarva sehol.

Az ország fővárosának e forrongása közben a pozsonyi országgyűlés hires küldöttsége Bécsben időzött és várta az új korszak új törvényeinek szentesítését. A király márczius 16-án egy leiratot küld a nádornak, melyben az alkotmányt elfogadja s annak végrehajtását megígéri.

De az uralkodó ház nem volt őszinte. Egyik kezével szentesítette a törvényeket, másik kezével felbujtogatta ellenünk a hazánkban lakó nemzetiségeket. A fejlődésnek örvendetesen indult gyökérszállai erőszakosan kitépettek a béke talajából, s az a dicső korszak, mely e törvényeket alkotá, nem élvezheté azoknak áldását. Pedig mivé lett volna hazánk, ha fejlődésében nem akasztatik s ha légkörében az a közszellem marad uralkodónak, mely amaz alkotásokat létre hozta?! A ki akkor harczolt, az ma már agg férfiú s a ki akkor született, annak fejét már megjárta az idő hóharmatja. Negyvenhárom év — a nemzeti viszontagságnak, a kenyérért és alkotmányért való küzdelemnek sokszor baljóslatu, olykor reményteljes, de mindig súlyos 43 év telt el azóta!

És Kossuth Lajos még mindig él! Mivé lett volna ez a szép és drága hazánk, ha annak ügyeit egész

mostanáig ő vezethette volna! Ha az ő lángesze irányozza fejlődésünket; ha az ő cselekvési erélye befészkel magát a kezelkiismeretbe; ha az ő önzetlen hazafisága átjárja a nemzet vérkeringését! Széles ismeretköre mennyi botlástól — akaratereje mennyi tévovázástól — hajthatatlan lelke mennyi áldozattól és mennyi megaláztatástól óvta volna meg e nemzetet!

Márczius 15-ikét ünnepnappá tette a nemzeti kegyelet. Fényes beszédek tartatnak, disztrakomák rendeztetnek. A megújulásnak delejes áramlata ömlik végig az emberek idegzetén s a kibontott trikolor színeit édesen csókolgatja a tavaszi szél. De hát méltók vagyunk-e valóban e napnak megünneplésére? Nem letünk-e hűtelenek e napnak eszméihez?

Az 1848-iki időszak ösztörekvése három irányban kulminál. E törekvés az országra nézve függetlenséget, a társadalomra nézve demokracziát, az egyénre nézve áldozatkésztséget jelent.

Halad-e hát hazánk az állami függetlenség után, avagy visszaesés mutatkozik e téren?

Megizmosodtak-e a demokraczia tanai a magyar társadalom közfelfogásában, avagy visszaesés mutatkozik e téren is?

Mutatkozik az egyénben a haza iránt az az önzetlen szolgálatkésztség, az a mindent áldozó honfiszertetet, mely a 48-as korszakot oly kiválóan jellemezte, avagy tán hanyatlást észlelünk e téren is?

Nem felelek.

De ne essünk kétségbe a jelen miatt. Igyekezzünk

ama korszaknak lelkületét megközelíteni. Legyünk bizalommal a jövő iránt. Törekedjünk oda, hogy méltók legyünk ama nagy napnak megünneplésére, mert csak így valósul meg azon óhajtásunk, hogy éljen a szabad, az erős, a boldog Magyarország!
